

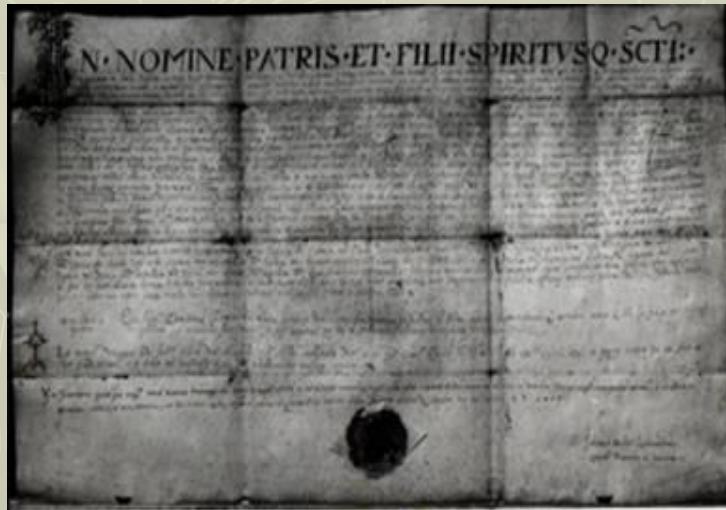
TUGARE

arheološko-povijesni i jezični spomenik

Predavač: Vedrana Delonga; arheologinja, muzejska savjetnica

- **Tugare** – znamenito povjesno mjesto
- 3 spomeničke kategorije povjesnih izvora iz različitih vremenskih i kulturnih epoha:
 1. Pisani povijesni dokument - Darovnica hrvatskog kneza Trpimira iz ranog razdoblja hrvatske državnosti (sredina 9.st.)
 2. Arheološki nalazi - materijalni i opipljivi predmeti kao ostaci starohrvatske kulture i ranijih ljudskih civilizacija (prije Krista; prije nove ere)
 3. Toponomastička jezična baština (vezana uz ime Tugare)

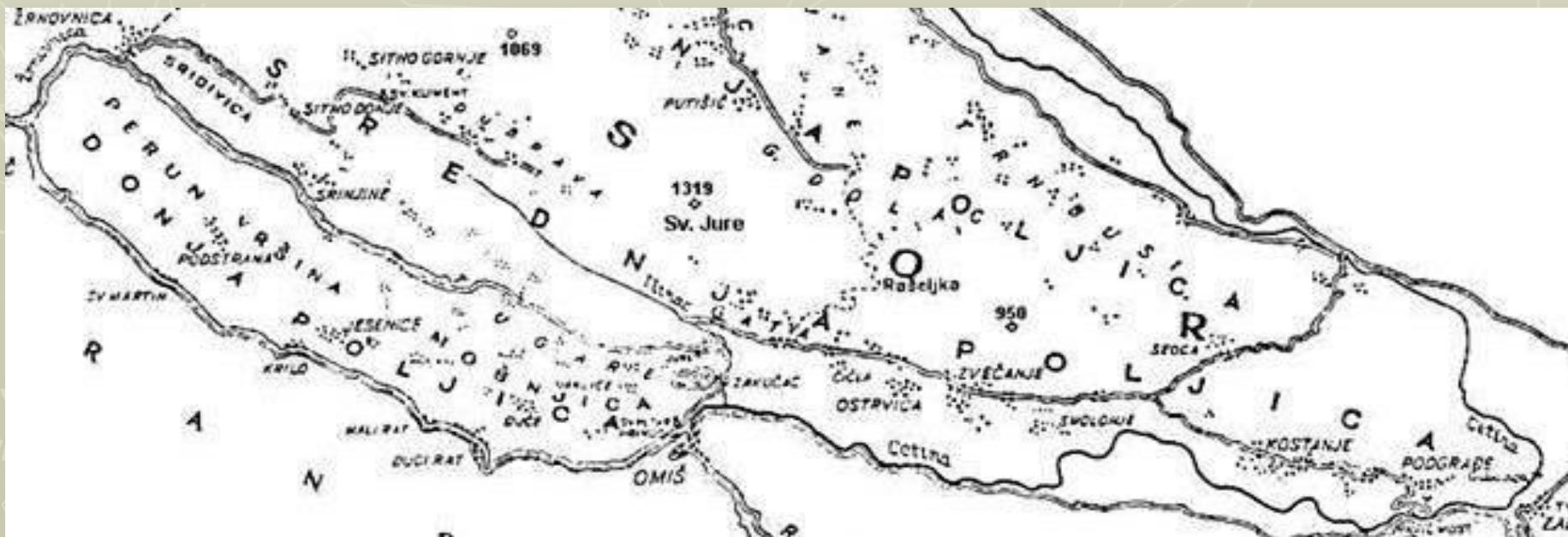
ARHEOLOŠKI NALAZI

- arheološka istraživanja na nekoliko mikrolokacija u užem ili širem arealu tugarske župne crkve Porođenja Blažene Djevice Marije i stare župne kuće
- kultурно slojeviti lokaliteti – pojava u znanosti koja se definira pojmom “kultурno-prostornog kontinuiteta”
- kulturni slojevi iz različitih vremenskih razdoblja:
 1. - poslijednji period prapovijesti, željezno doba (1.tisućljeće pr.Kr.)
- ostaci života ilirskog plemena Delmata
 2. sve do ... ranog srednjeg vijeka obilježenog materijalnom i duhovnom kulturom starih Hrvata – starohrvatska kultura (od početaka 9.st. do konca 11.st.)

JEZIČNA SPOMENIČKA KATEGORIJA

- toponim – stručni izraz za ime mjesta i lokaliteta
- Tugare – toponim
- ispravno objašnjenje toponima ima snagu kulturnog spomenika, poput arheološkog, numizmatičkog, pisanog, povijesnog dokumenta, itd.
- mnogi toponimi su prežitci jezika nestalih ljudskih zajednica i naroda
- osim Tugara sva su imena tugarskih zaselaka slavenskog jezičnog podrijetla, s tim da su Osić i Naklice iz najstarijeg slavensko-hrvatskog jezičnog sloja

- Tugare su danas ime mjesta u ruralnom krajoliku srednjih Poljica
- obuhvaća niz manjih naseobinskih aglomeracija (zaselaka) od Srinjina na zapadu do Naklica na Istoku
- danas: predio u širem okruženju tugarske župne crkve – **"na Tugare"**
tijekom stoljeća: nosivo ime za **sve** zaseoke u obuhvatu Tugarskog polja

TUGARSKO POLJE

Sjeverna strana

Osić
Orebić
Grebčine
Sveta Kata

Južna strana

Babin kuk; na Tugare
Ženski doci
Gornji vrtal
Lukačev dolac

Naklice - Grebčine

Položaj drevnog naselja Tugare na padinama Gradine
(snimka s lokaliteta Sukmajsin, s crkvom Sv.Maksima)

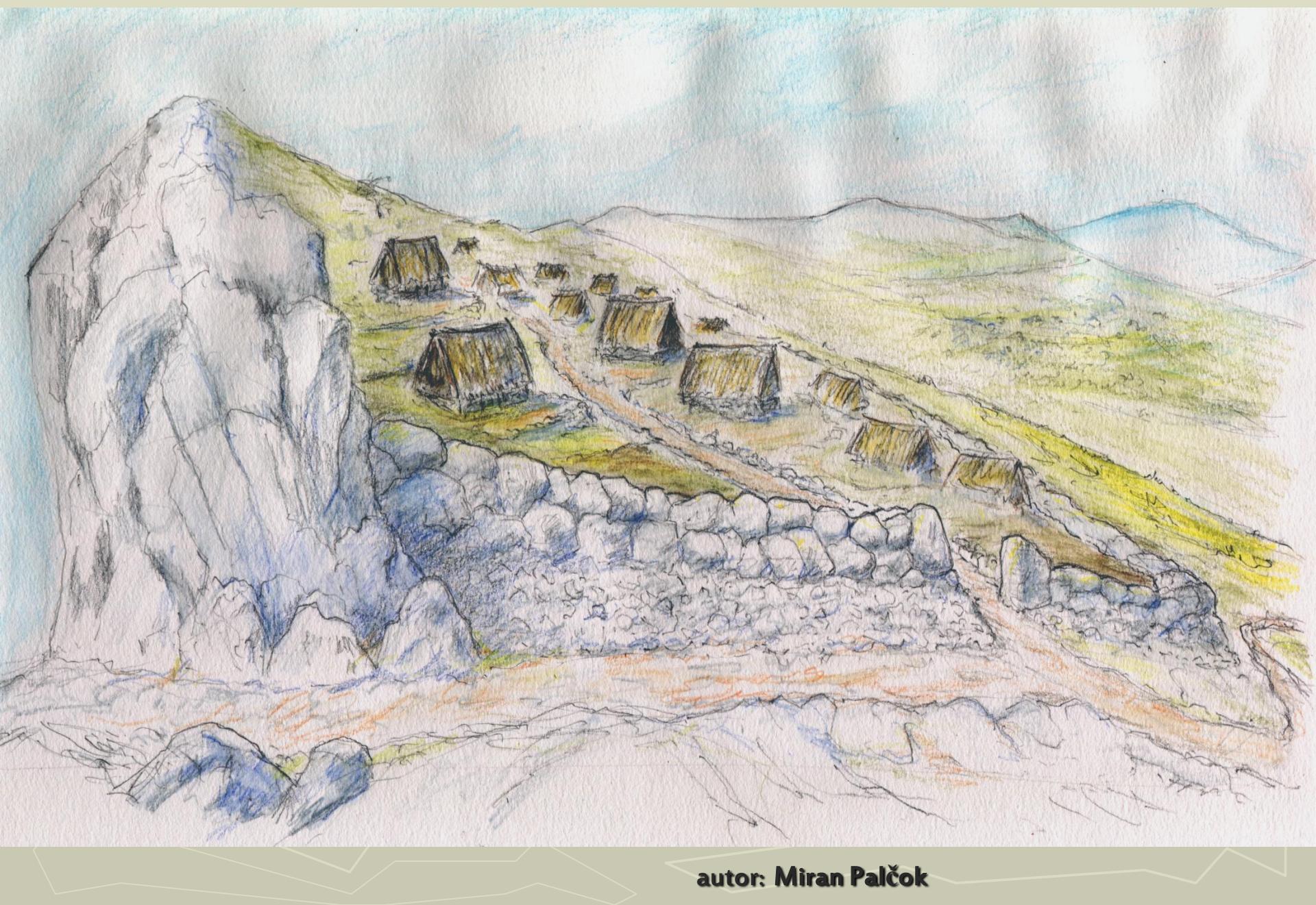

➤ ruševine suhozidnih kuća sela Tugare na padinama Gradine pod Babinim kukom

Ilustrirana rekonstrukcija seoskih kuća starih Tugara

autor: Miran Palčok

SPOJ JEZIČNE BAŠTINE I ARHEOLOŠKIH REZULTATA!

- objašnjenje ponudio 70-ih godina 20.st. svećenik don Ante Škobalj, osebujan intelektualac, čije jezično tumačenje afirmiraju tek danas rezultati arheoloških istraživanja ruralnih nastambi
- iz latinske imenice koja u klasičnom rimskom latinitetu glasi "**tugurium**", a množina: "**tuguria**" - koliba, kućerak pokrivena slamom ili ševarom
- rani srednji vijek iskriviljuje latinski jezik → "**tuguria**" postaju "**tugarii**", stoga u Trpimirovoj darovnici nalazimo "**Tugari**" koji s vremenom postaju "**Tugare**"
- **-e** kao množinski nastavak karakterističan za hrvatski jezik
- ZAKLJUČAK: način oblikovanja krova suhozidnih kuća (poput šatora), poslužio je kao motiv imenovanja sela u prethrvatsko vrijeme s nasljeđivanjem imena u starohrvatskom razdoblju

PREŽITAK ROMANSKOG-PRETHRVATSKOG TOPONIMA

- Hrvati naseljavaju tlo rimske provincije Dalmacije
- osim slavenskih zemljopisnih imena preuzimaju zatečena imena naselja iz jezika romanskih starosjedilaca uz različite jezične prilagodbe

Slični usporedni primjeri:

- Novigrad u Istri u srednjem vijeku, *lat. tegur, tegor* u istroromanskom govoru
- 6.st. bizantski pisac Prokopije, životopisac čuvenog bizantskog cara Justinijana i carice Theodore, opisuje život Slavena iza Dunava, prije njihova dolaska na Jadran
→ *lat. “in tuguriis habitant”* :
žive u kolibama jednostavnim ili pojedinačno razasutim
- suvremeni talijanski (romanska skupina jezika) – *tal.tugurio* → bijedan stan

Ženski doci

Pogled na arheološki lokalitet Ženski doci i staro tugarsko naselje na padinama Gradine

Ženski Doci snimljeni s Gradine i ruševina starih Tugara

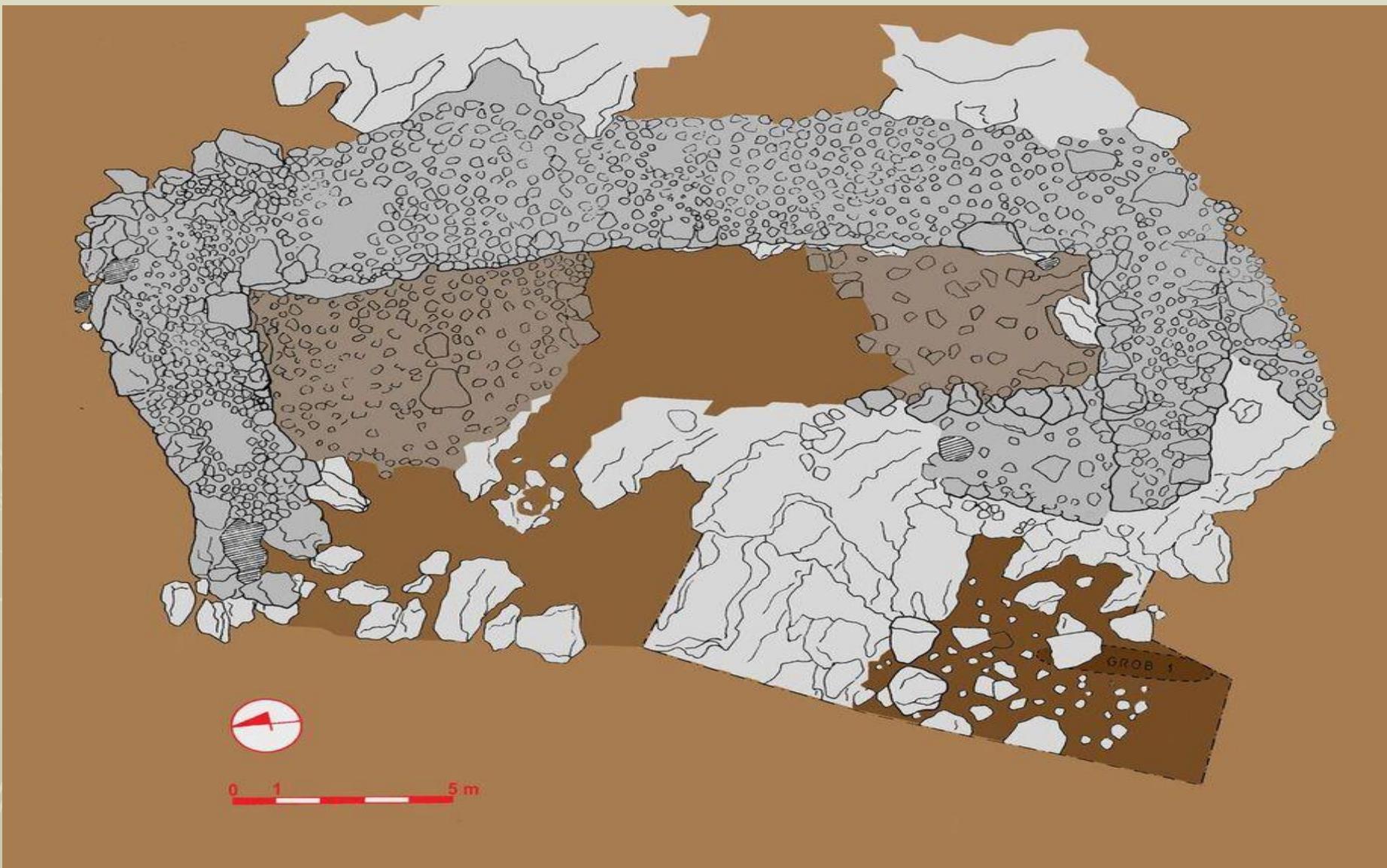

- početak arheoloških istraživanja kuće u Ženskim docima
- korisni podaci u razgovoru s gosp. Srećkom Artićem

Tlocrt nastambe

(sonda i "grob 1")

- arheologija je dokazala da zidanom konstrukcijom i cjelokupnim građevnim izgledom kuće poput ove u Ženskim docima traju od prapovijesti do 19.st.
- vrijeme nastanka i trajanja određuje isključivo arheološki inventar unutar njih (keramički pribor, metalni predmeti, novac,...)

- nalaz ilirsko-delmatskog groba u uglu nastambe
- kostur s metalnim djelovima nošnje i nakita

► metalni dijelovi nošnje ukopanog Delmata

- ▶ metalni nalazi igle i aplike s trnom kao ostaci muške nošnje pokopanog Delmata

Ilustrirana rekonstrukcija istražene kuće u Ženskim docima

autor: Miran Palčok

Groblje starohrvatskog naselja Tugare u Gornjem vrtlu

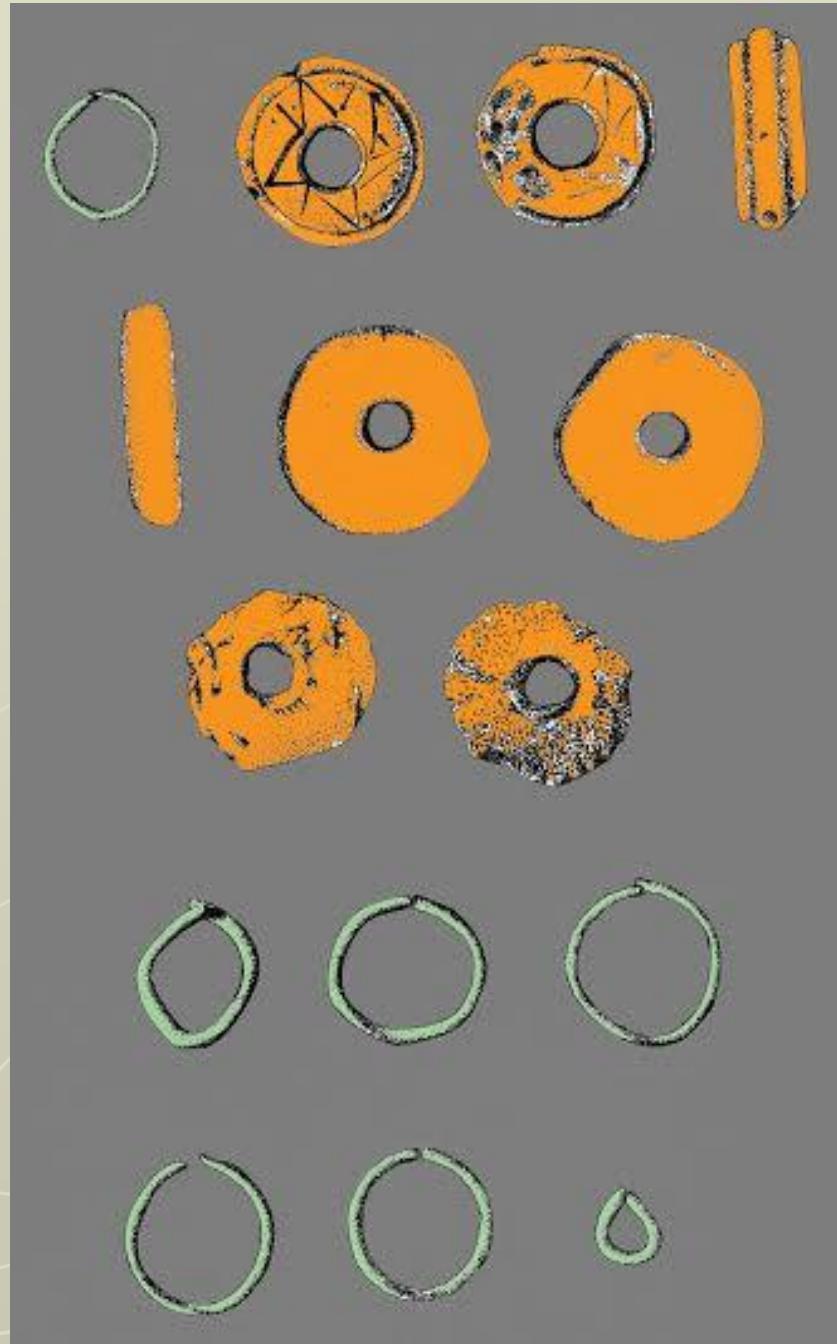

- zaštitna arheološka istraživanja na položaju Gornji vrtal u blizini stare župne kuće
- slučajno otkriveni 1997. tijekom radova na uređenju parkirališta
- istraženo je 9 grobova načinjenih od usađenih nepravilnih ploča
- poneki grob priklesan u živu stijenu
- groblje je pripadalo stanovnicima spomenutim u Trpimirovoj darovnici

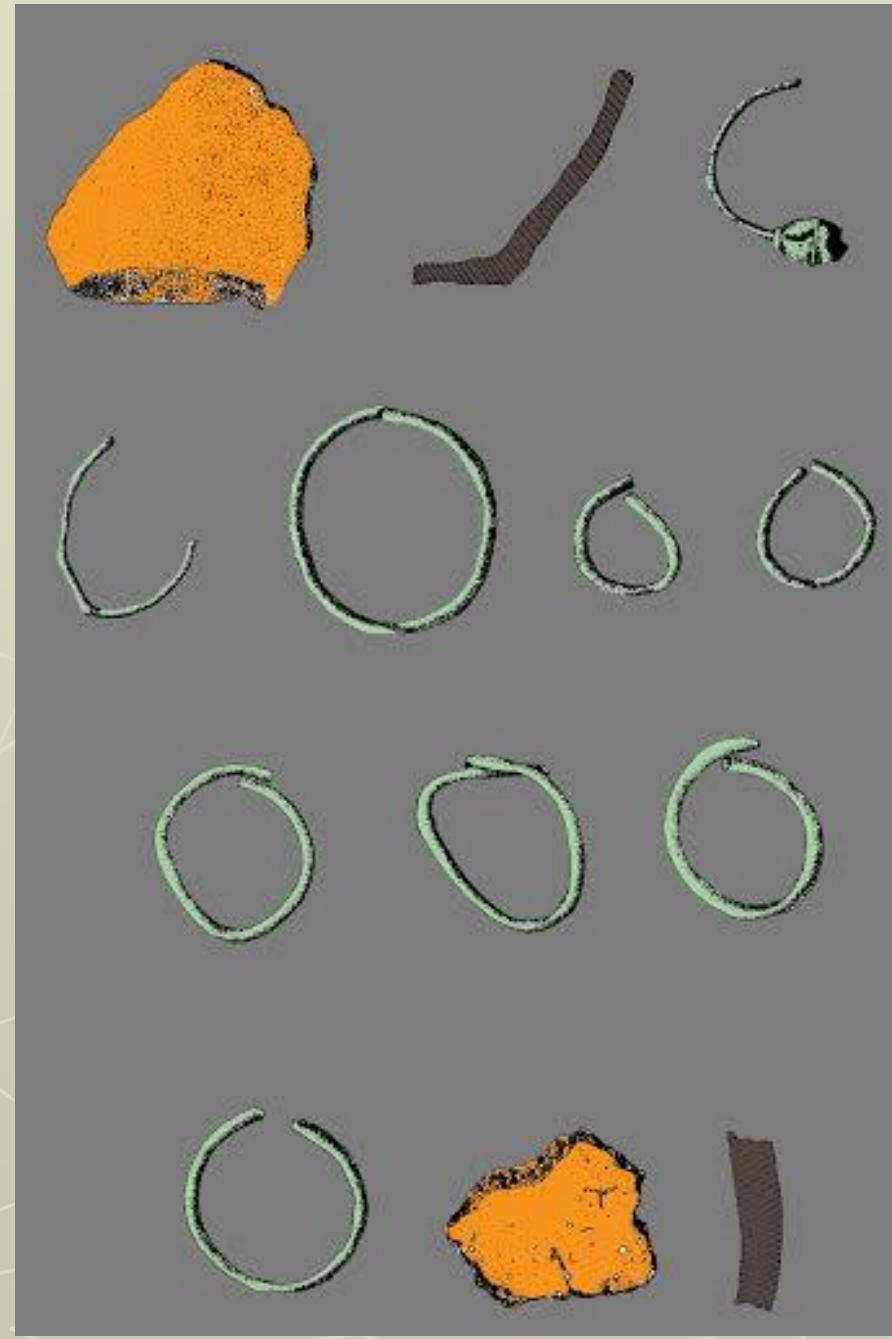

Nalazi:

- keramičkih pršljenova za preslicu
- obične karičica kao najjednostavnija vrsta nakita izrađena od srebra ili bronce
- Plosnati kolutići s rupom po sredini za igru (3 primjerka)

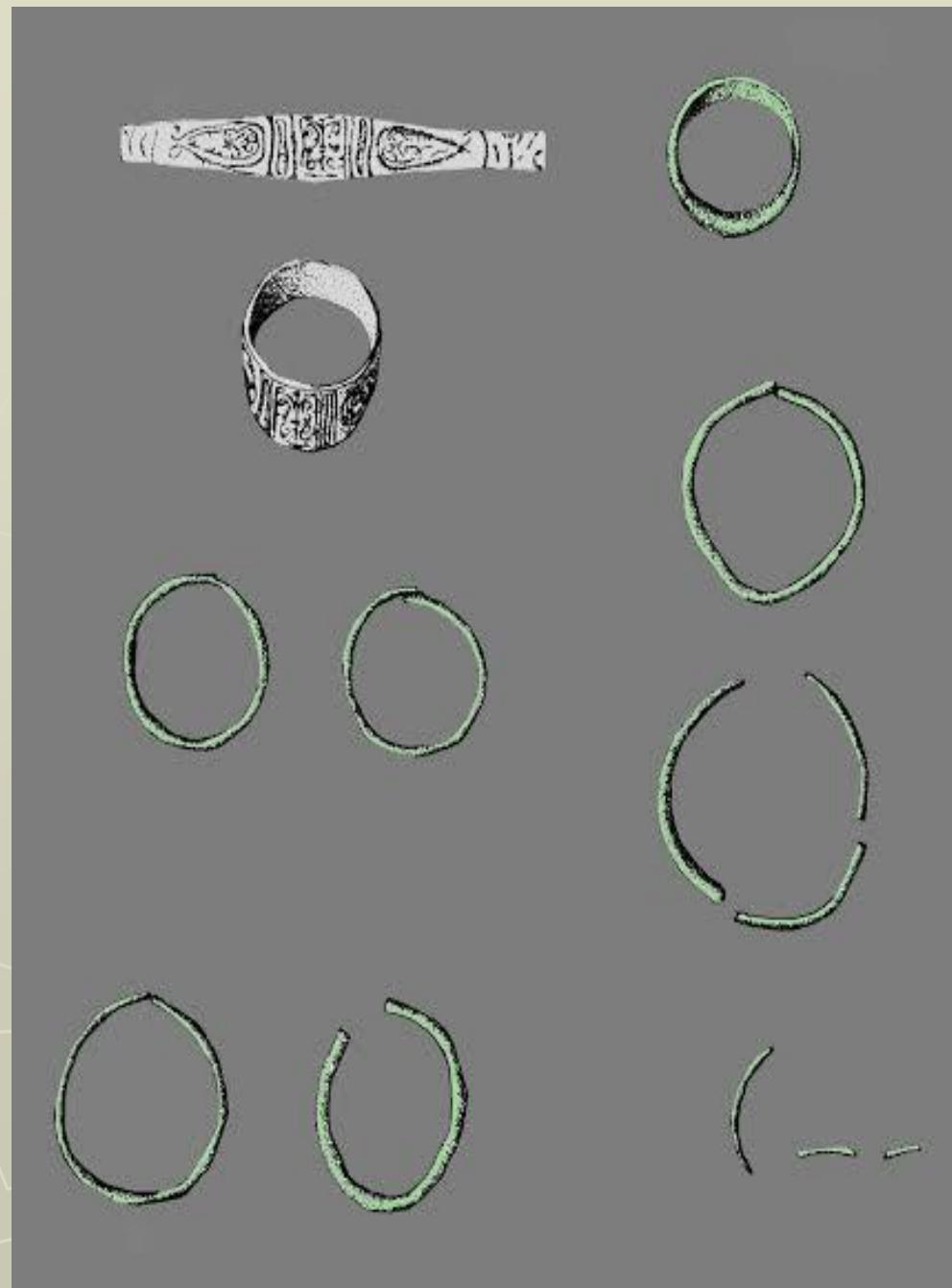

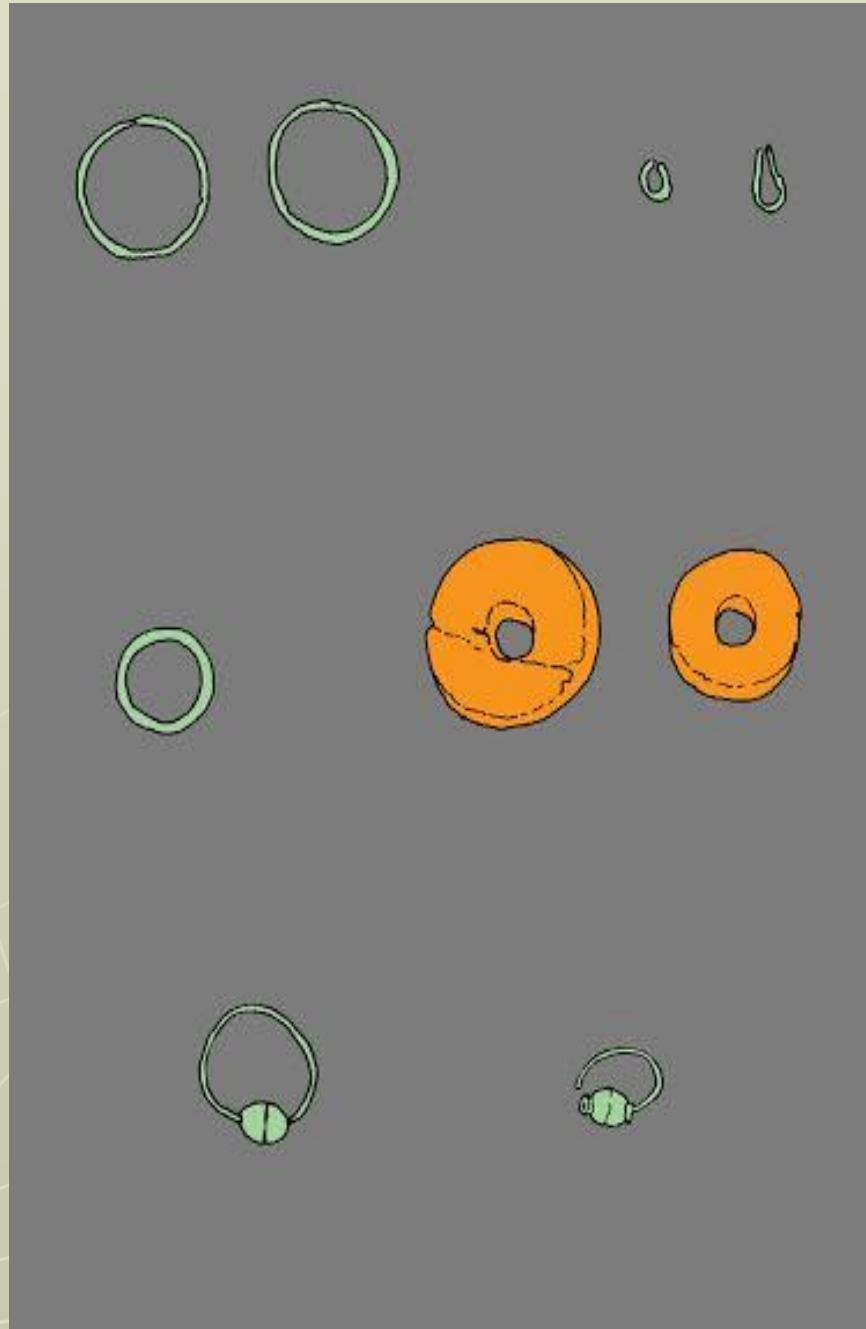
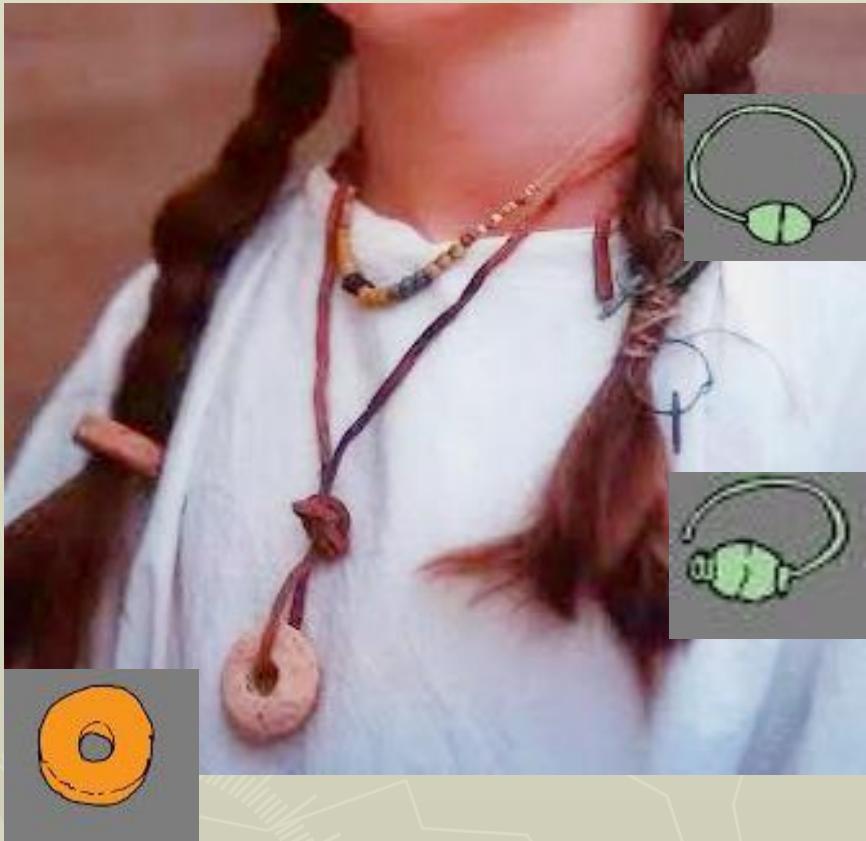
- sljepoočničarke s jednom jagodom, najzastupljeniji nakit u okviru starohrvatskih groblja s kršćanskim načinom pokapanja

- Luksuzni lijevani srebrni prsten s viticama i stiliziranim križem

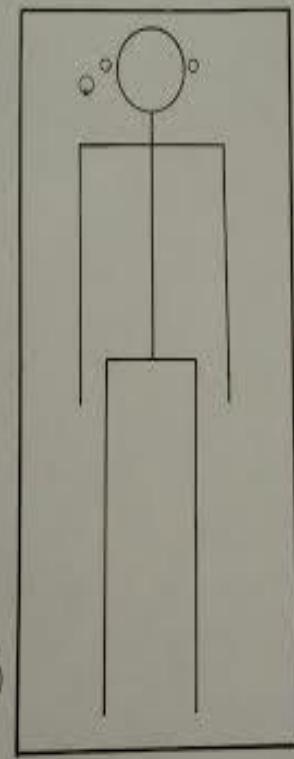

- sličnost arheoloških nalaza iz starohrvatskih grobalja u Tugarima (Gornji vrtal) i Naklicama (Grebčine)

NAKLICE

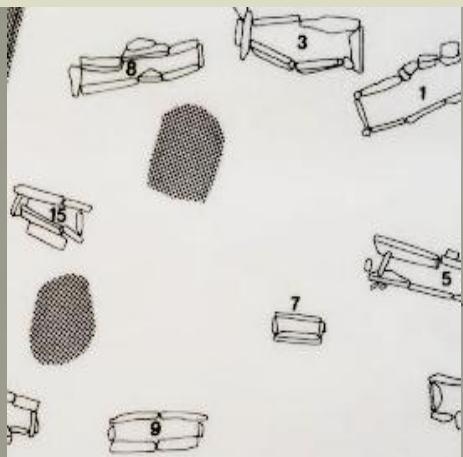
GR. 9

o- karičica

○ - jednojagodna naušnica

 - keramički lonac

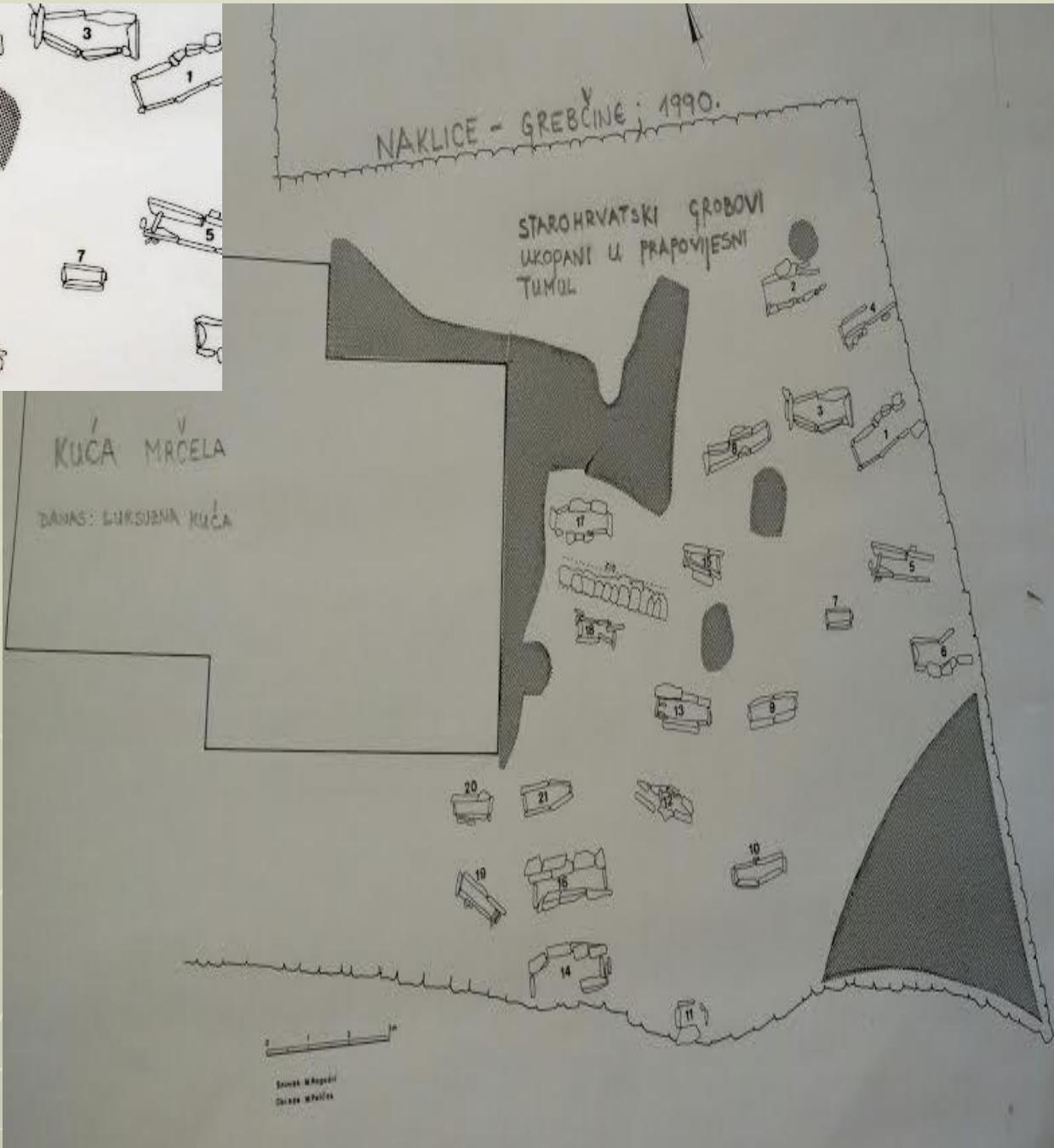

NAKLICE - GREBČINE ; 1990

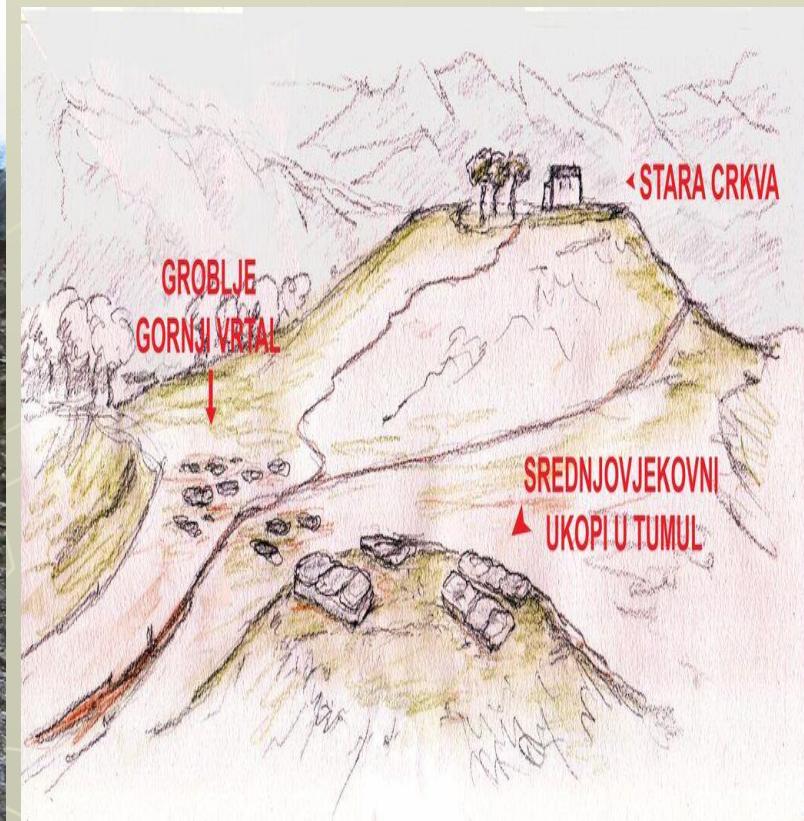
STARO HRVATSKI GROBOV
UKOPANI U PRAPOVIJESNI
TUMOL

KUĆA MREŽLA
ZAVAS: LUKSUZNA KUĆA

SEARCH & RECALL

Prostorni odnos starohrvatskih ukopišta

autor: Miran Palčok

Tumul (humak) u Gornjem vrtlu s prapovijesnim i starohrvatskim grobovima

- istraživanje tumula kao pohvalan primjer suradnje arheologa, lokalnog pučanstva, i tadašnjeg mjesnog župnika (don Božo Ćubelić)
- fotografija stručnog uviđaja na terenu 2004. godine koji je uslijedio nakon dojave mještana (gosp. Joško Bulić) o nalazu grobova u humku prilikom uređenja prostora za parkiralište

Fotografije tijeka istraživanja

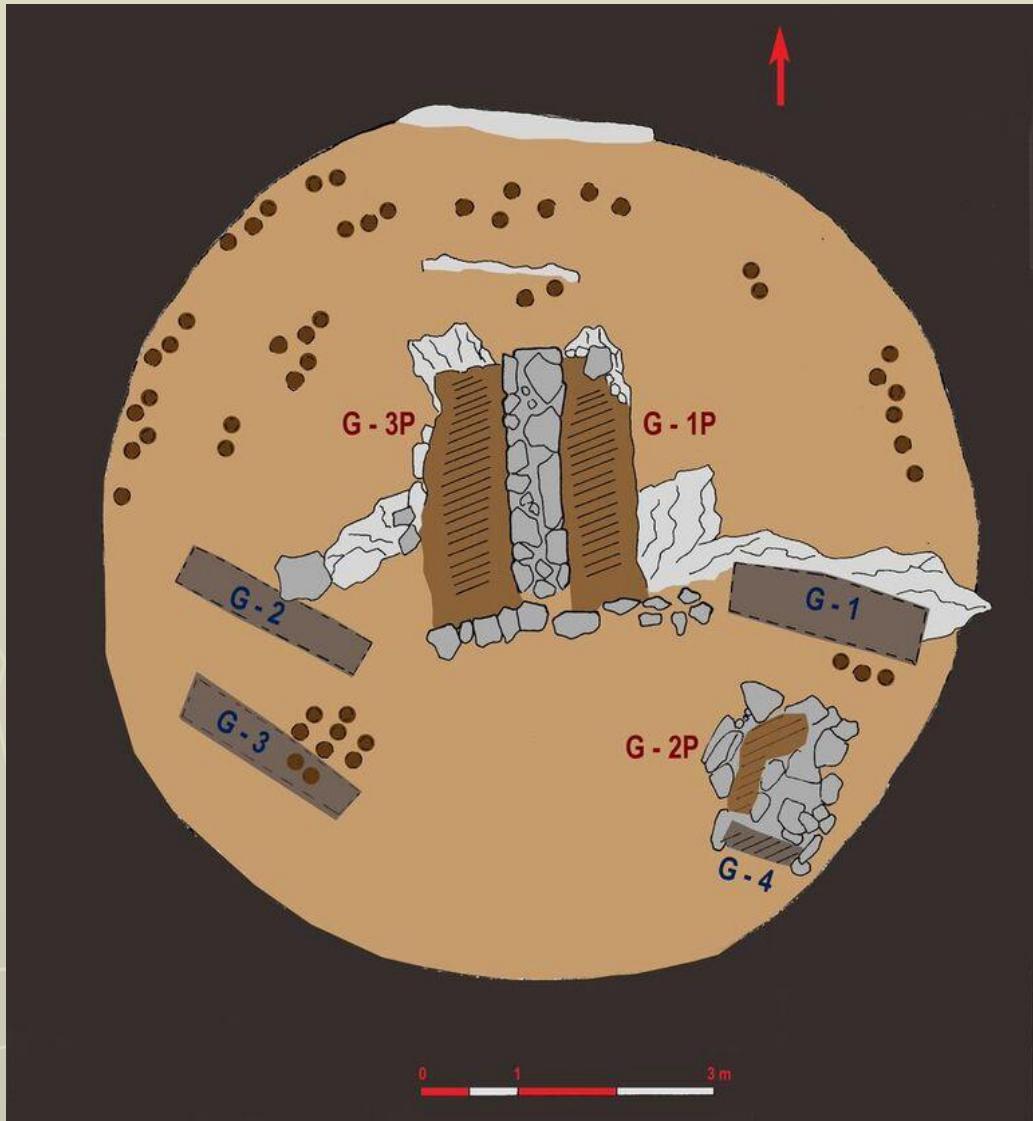

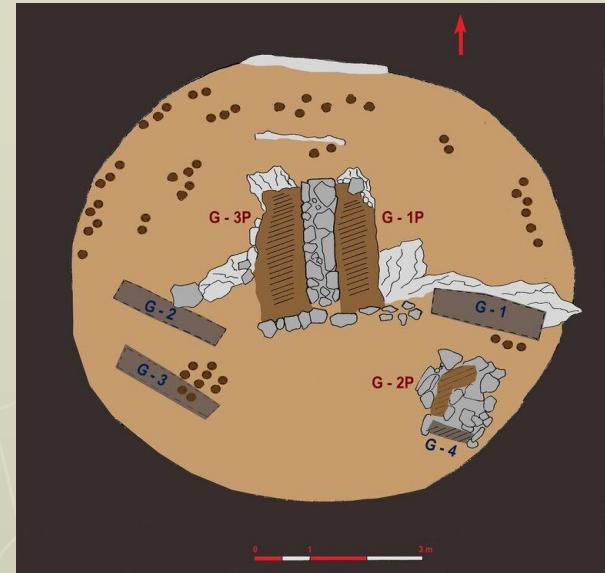
- Tumul (*lat. tumulus*) – naziv za humak, gomilu
- Grobni tumul – vrsta grobnog mjesa kojoj je karakterističan stožasti humak od zemlje ili kamenja podignut nad ukopom jednog ili više pokojnika

- u istraživanju tumula dobrovoljnim radom sudjelovali su stariji i mlađi župljani
- "Baština obvezuje društvo i pojedinca!"

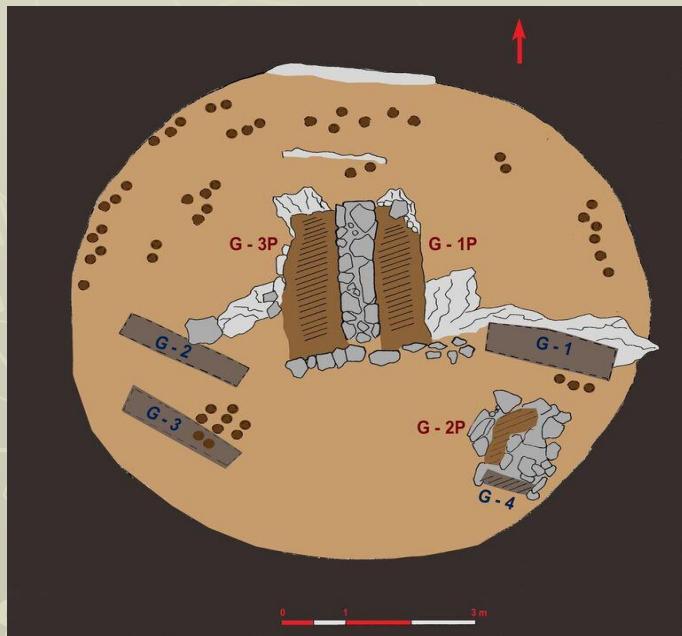
- tlocrtni izgled istraženog tumula s primarnim (izvornim) prapovijesnim i naknadnim starohrvatskim ukopima
- prapovijesne grobnice: G-1P, G-2P, G-3P
- starohrvatski grobovi : G-1, G-2, G-3, G-4
- skupine prapovijesnih keramičkih posuda u funkciji poganskog (ilirsko-delmatskog) pogrebnog obreda

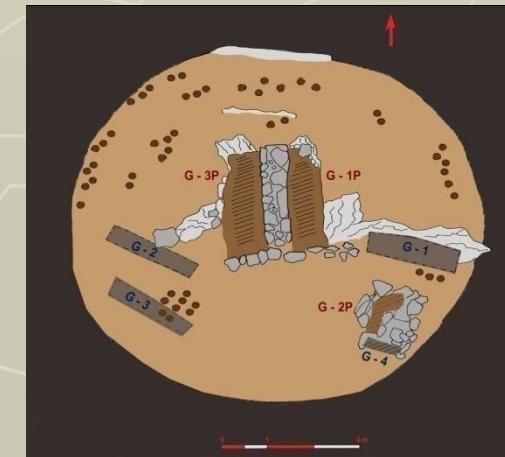
- izgled starohrvatskog groba (G-1) nakon pretraživanja s okomito usađenim kamenim pločama, popločenim dnom dok ravna pokrovna ploča nedostaje (2004. godina)

- izgled starohrvatskog groba (G-2) ukopana u živu stijenu tumula (humka)

- izgled starohrvatskog groba (G-3)
- kamenom konstrukcijom istovjetan grobu
G-1

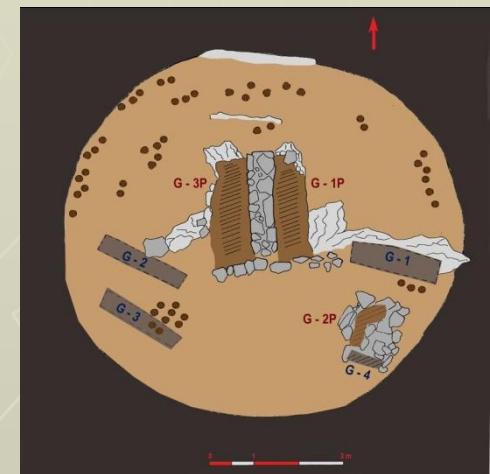
TUGARE
2004.
G-2

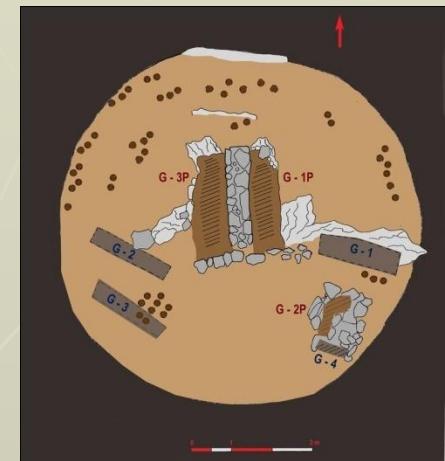
- nalaz lijevanog brončanog prstena – vitice u starohrvatskom grobu G-2
- karakterističan za starohrvatsku materijalnu kulturu

- brončana prsna aplika, u obliku ribe, indicirala je **prapovijesni** horizont tumula
- poznatiji kao nakit u nošnji Liburna, ilirskog plemena na području od Krke do Raše u Istri

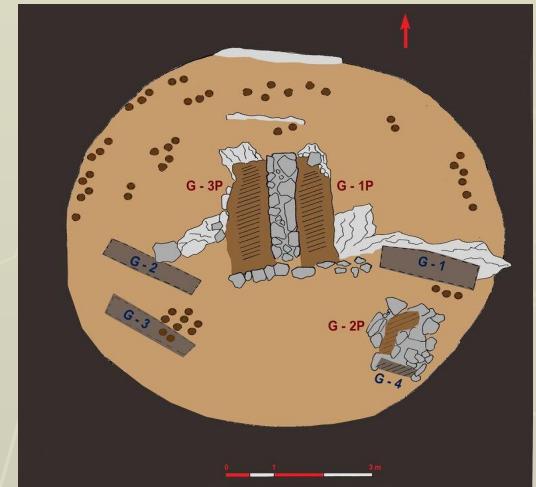

➤ početak istraživanja prapovijesne grobnice G-1P

➤ tijek istraživanja prapovijesne grobnice G-2P

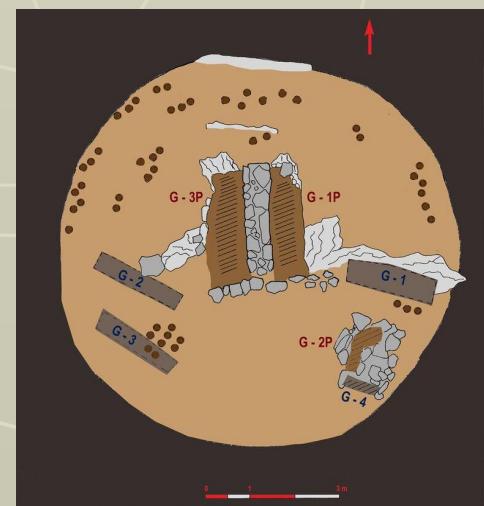
Nalazi iz prapovijesnih (delmatskih) grobova

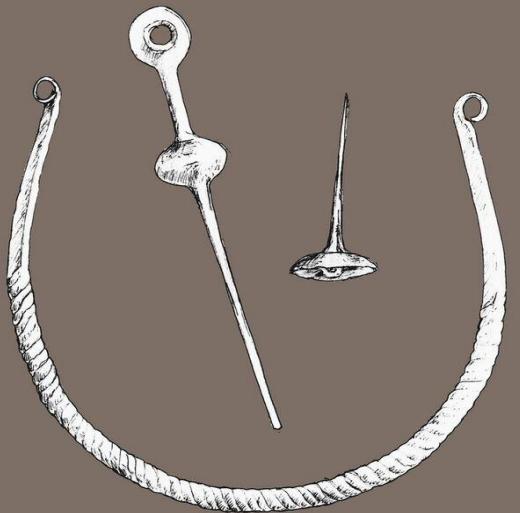

- tijek postupnog otkrivanja kostura s pripadajućim nalazima u prapovijesnim grobnicama
- na sjevernom polukrugu ø , na dnu grobnica, ostaci prapovijesnih ulomaka keramičkih posuda
- na tlocrtu označeni kružnim, smeđim točkicama

- zgnječeni ulomci željeznodobnih keramičkih posuda kao ostatak obredne pogrebne dače (prinos hrane i pića za zagrobni život u poganskoj religiji)
- prugasta čančica (vrsta školjke) iz glinenog lonca ovdje također u namjeni obredog običaja

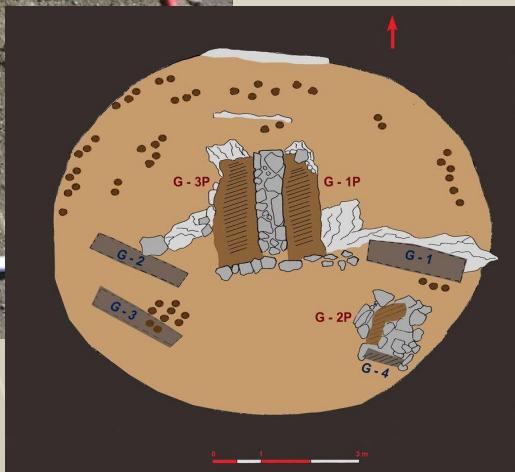

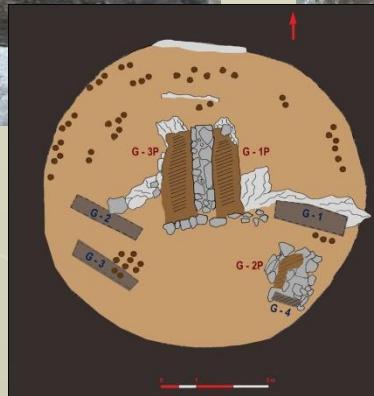
- metalni nalazi muške nošnje : okrugli torkves, ukrasna igla i aplika s trnom
- pronađeni uz kostur ukopanog Delmata ističu njegovu pripadnost visokom rodovskom sloju (plemenska aristokracija)
- kulturno-vremenska identičnost nalaza s onima otkrivenima u kući lokaliteta "Ženski doci"

- ženska brončana igla, naušnice i spiralna metalna narukvica
- ženska grobnica konstruktivno postavljene paralelno uz mušku, s popločenjem između grobnica

- prikaz prapovijesne grobnice G-2P i starohrvatske G-4 tokom istraživanja

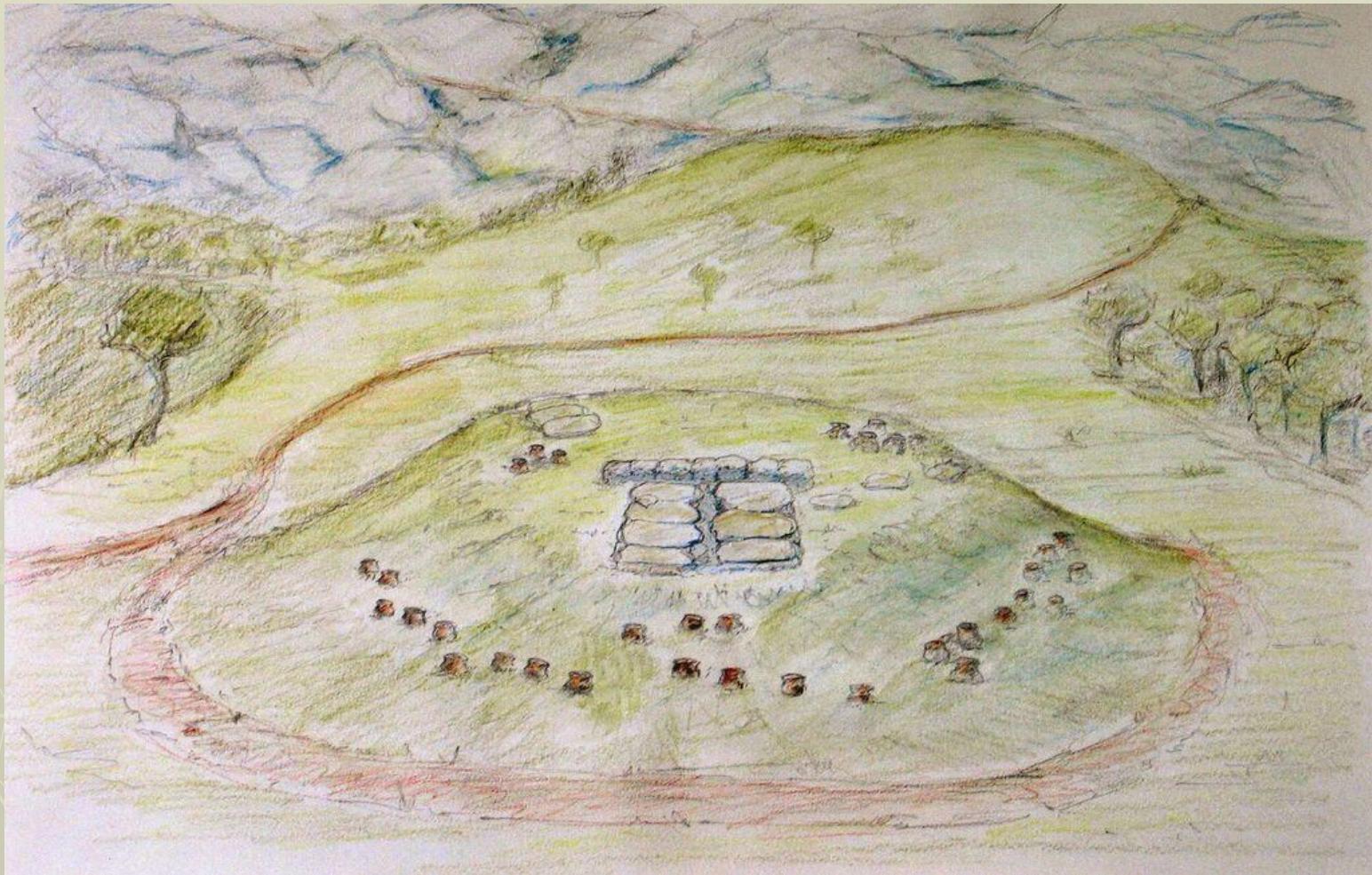
- izgled istraženih grobnica obitelji delmatskog starješine
- primjer zidane konstrukcije grobnice (različite od starohrvatskih) pod utjecajem mediteranskog helenističkog (grčkog) kulturnog kruga

Rezultat istraživanja prapovijesnih grobnica

- obiteljska grobnica ilirsko-dalmatskog starješine koji je u željeznom dobu obitavao "na Tugarima"

Ilustrirani prijedlog zaštite, konzervacije i prezentacije otkrivenog tumula na mjestu prona

autor: Miran Palčok

- zanimljiv i poučan primjer prezentacije tumula s grobnom škrinjom nalazišta u dvorištu gradskog muzeja u Baru, na najfrekventnijem mjestu tik morske obale
- efektno osvijetljen noću kao i popratna informativna tabla
- nakon arheološkog otkrića i procijene njegove povijesne vrijednosti prenesen je s mjesta pronalaska s ciljem da postane vidljiva spomenička atrakcija!

